

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

**ВІДНОВЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО
(АНТИКОРУПЦІЙНОГО)
КОНТРОЛЮ:
*що потрібно знати***

ВІРА КОЗІНА

Голова Комітету НААУ з питань
організації місцевого самоврядування

12.10.2023 набрав чинності [Закон України від 20.09.2023 №3384-IX «Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану»](#) (далі – Закон №3384). Цим Законом відновлюються процедури фінансового контролю, встановлені [Законом України від 14.10.2014 №1700-VII «Про запобігання корупції»](#) (далі – Закон №1700), які були призупинено на певний час після введення воєнного стану з 24.02.2022.

Попри численні побоювання та міфи, якими було оточено процес відновлення декларування, слід відзначити, що Закон №1700 став більше відповідати міжнародним стандартам і правилам. Підсилено заходи, спрямовані на боротьбу з реальними загрозами та ризиками, у той же час усунуто вимоги, які, радше, слугували створенню певної статистики боротьби, аніж запобігання порушень.

Та про усе за порядком.

ЗМІСТ

Щодо закріплення принципу верховенства права.....	<u>3</u>
Щодо термінів подання декларацій.....	<u>4</u>
Щодо суб'єктів, які підлягають фінансовому контролю.....	<u>6</u>
Щодо поняття «член сім'ї» для цілей фінансового контролю.....	<u>8</u>
Щодо подарунків і витрат на відрядження.....	<u>8</u>
Щодо рішень, прийнятих в умовах конфлікту інтересів.....	<u>8</u>
Щодо внесення виправлень у декларацію.....	<u>9</u>
Щодо окремих об'єктів декларування.....	<u>9</u>
Щодо загальних підходів до відображення об'єктів декларування.....	<u>13</u>
Щодо статусу інформації, яка використовується у деклараціях.....	<u>14</u>
Щодо інформації про місце фактичного проживання.....	<u>14</u>
Щодо перевірки декларацій та моніторингу способу життя.....	<u>15</u>
Щодо відкриття валютних рахунків і повідомлення про суттєві зміни у майновому стані.....	<u>16</u>
Щодо відновлення спецперевірок.....	<u>16</u>

ЩОДО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Цю норму оминули увагою більшість ЗМІ, але вона є вкрай важливою на шляху України до ЄС і взагалі певної «цивілізації» порядку формування правозастосовної практики нашої держави.

Однією з ключових складових принципу верховенства права є правова визначеність. Якщо сказати простіше, та ще й мовою прецедентної практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), закони потрібно вписувати чіткими та зрозумілими, вони не повинні бути суперечливими, а у випадку недостатньої чіткості чи суперечливості норм права вони мають тлумачитися на користь невідного суб'єкта. Національне право має бути сформульоване достатньо чітко, аби надати можливість громадянину належним чином передбачити наслідки своїх дій (див., наприклад, рішення ЄСПЛ від 23.09.1998 у справі [«Стіл та інші проти Сполученого Королівства»](#), рішення ЄСПЛ від 18.12.2008 у справі [«Новік проти України»](#)). На жаль, цей підхід поки що не є стабільно застосовуваним в Україні.

Тому дійсно позитивною новелою є доповнення статті 2 Закону №1700 новою частиною другою, за якою, у разі якщо норми цього Закону чи інших актів законодавства у сфері запобігання корупції допускають неоднозначне (множинне) тлумачення норм щодо прав та обов'язків осіб, на яких поширюється дія цього Закону, застосовується найбільш сприятливе для таких осіб тлумачення норми.

Ще однією нормою, направленою на захист суб'єктів, що підпадають під дію Закону №1700, є новий абз. 6 ч. 9 ст. 12, згідно з яким рекомендаційні роз'яснення, методичні рекомендації Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) загального характеру розміщуються на офіційному вебсайті НАЗК не пізніше наступного робочого дня після їх затвердження.

ДО РЕЧІ!

НАЗК вже видало низку роз'яснень, що стосуються питань відновлення декларації:

- 1) [загальна інформація про кампанію](#) (строки, суб'єкти, короткий перелік ключових новел з приводу декларації);
- 2) [часовий графік відновлення декларації](#);
- 3) [процедура внесення виправлень у декларації](#), подані у період воєнного стану, але до 12.10.2023.

ЩОДО ТЕРМІНІВ ПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЙ

ЗАГАЛЬНЕ ПРАВИЛО:

До 31 січня 2024 року особи, які є суб'єктами декларування, повинні подати:

1. Щорічні декларації (з будь-якою позначкою) за 2021-2022 звітні періоди
2. Декларацію при звільненні за 2022-2023 роки (якщо обов'язок подання декларації настав до 11.10.2023 включно)
3. Декларацію кандидата на посаду за 2021 та 2022 звітні періоди (якщо кінцевий строк їх подання настав у період з 24.02.2022 по 11.10.2023 включно)

З 01 січня по 31 березня 2024 року: щорічну декларацію за 2023 рік

ВИНЯТКИ:

До 31 січня 2024 року особи, які є суб'єктами декларування, повинні подати:

1. Якщо особа була прийнята на посаду у 2021-2022 роках і не подавала декларації кандидата на посаду, то у випадку подання **першою** «звичайної» щорічної декларації **за один і той самий звітний період**, декларація кандидата на посаду за цей період не подається. До осіб, прийнятих на посади у 2023 році, цей виняток не буде застосовуватись, і особі треба буде подати обидві декларації (так зазначено у [роз'ясненні НАЗК](#) із відсилкою до п.п. 3 п. 2 розд. II Порядку №449/21 від 23.07.2021).

2. У випадку **переведення суб'єкта декларування** на іншу посаду **декларація при звільненні не подається**. Звільнення за переведенням або у разі, якщо особа стала переможцем конкурсу і через це звільнилася з посади в одному органі й **упродовж 30 календарних днів** прийнята на посаду, яка також вимагає подання декларації, не вважається припиненням діяльності. У таких ситуаціях обов'язку подати декларацію при звільненні немає.
3. Суб'єкти декларування з числа військовослужбовців Державної прикордонної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Управління державної охорони України, Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також поліцейських поліції особливого призначення, які під час дії воєнного стану залучені до ведення бойових дій у порядку, визначеному ч. 4 ст. 24 Закону України «Про Національну поліцію» (крім суб'єктів декларування із числа військовослужбовців, зазначених у пунктах 1-5 цієї частини), подають **всі типи декларацій не пізніше 90 календарних днів** з дня настання першої з таких обставин: (1) припинення або скасування воєнного стану, (2) звільнення з військової служби (служби в поліції).

Коментар

Більш детально про особливості декларування з військовослужбовців – далі

4. Особи, зазначені у підпунктах "в", "г", "д", "е", "з", "и" п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону №1700, які за посадами, що вони займають, належать до кадрового складу розвідувальних органів України та/або займають посади, перебування на яких пов'язане з державною таємницею у зв'язку з безпосереднім здійсненням такими особами оперативно-розшукової, контррозвідувальної, розвідувальної діяльності, осіб, які безпосередньо забезпечують безпеку посадових осіб відповідно до Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», а також осіб, які претендують на зайняття таких посад, та осіб, які припинили діяльність, зобов'язані подати **відповідні декларації не пізніше 90 календарних днів** з дня настання першої з таких обставин: (1) припинення чи скасування воєнного стану, (2) звільнення з військової служби, (3) в інший строк, визначений порядком здійснення заходів фінансового контролю, які визначаються окремим порядком НАЗК
5. Суб'єкти декларування, які для здійснення службових повноважень на постійній основі перебувають на територіях, на яких ведуться активні бойові дії, перелік яких визначається в установленому законодавством порядку, зобов'язані подати **відповідні декларації не пізніше 90 календарних днів** з дня настання першої з таких обставин: (1) припинення чи скасування воєнного стану, звільнення (припинення повноважень), (2) визначення дати завершення бойових дій для території активних бойових дій, на якій суб'єкт декларування перебуває.
6. Суб'єкти декларування, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, перелік яких визначається в установленому законом порядку, зобов'язані подати **відповідні декларації не пізніше 90 календарних днів** з дня настання першої з таких обставин: (1) припинення чи скасування воєнного стану, (2) визначення дати завершення тимчасової окупації для тимчасово окупованих територій, на яких суб'єкт декларування перебуває.
7. Суб'єкти декларування, які направлені до інших держав для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі національних контингентів або національного персоналу, зобов'язані подати **відповідні декларації не пізніше 90 календарних днів** з дня настання першої з таких обставин: (1) звільнення (припинення повноважень), (2) повернення до місця проходження служби, роботи суб'єкт декларування перебуває.
8. Суб'єкти декларування, які є полоненими, інтернованими, зобов'язані подати **відповідні декларації не пізніше 90 днів** з дня повернення на підконтрольну Україні територію.
9. Суб'єкти декларування, які внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, пов'язаних з виконанням обов'язків військової служби чи інших службових повноважень, перебувають на стаціонарному лікуванні (у тому числі за кордоном) або у відпустці для лікування та/або реабілітації, зобов'язані подати **відповідні декларації не пізніше 90 днів** з дня завершення відповідного стаціонарного лікування чи відпустки.

Коментар

Важлива новела для членів сімей осіб, перелічених у пп. 4-9 цієї таблиці. Нова частина 14 ст. 45 Закону №1700 передбачає, що суб'єкти декларування, які серед членів сім'ї у відповідному звітному періоді мають осіб, щодо яких наявні зазначені у частинах сьомій (п. 4 таблиці), восьмій – тринадцятій цієї статті (пп. 5-9 цієї таблиці) обставини (у тому числі якщо такі члени сім'ї не належать до суб'єктів декларування), зобов'язані подати визначені цією статтею декларації у строки, визначені частинами сьомою – тринадцятою цієї статті відповідно.

Тобто, якщо суб'єкт декларування не може подати декларацію через те, що член його сім'ї перебуває в обставинах, перелічених у пп. 4-9 цієї таблиці, він подає декларацію не у загальні строки, а у строки, які визначено для відповідного члена сім'ї.

Ще однією важливою новелою є закріплення у законі строків, протягом яких особи подають декларацію після звільнення. Зокрема, згідно з оновленою редакцією ч. 2 ст. 45 Закону №1700, особи, зазначені у п. 1, підпунктах "а", "в" – "г" п. 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, **протягом 30 календарних днів** з дня припинення відповідної діяльності подають відповідну декларацію за період, не охоплений раніше поданими деклараціями, а щорічну декларацію за минулий рік, – до 01 квітня наступного року після року припинення таких функцій.

ЩОДО СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ФІНАНСОВОМУ КОНТРОЛЮ

Коло суб'єктів декларування істотно змінено. Для наочності порівняємо «старий» та чинний переліки таких осіб:

Попередня редакція Закону №1700

Чинний перелік суб'єктів декларування (оновлений Законом №3384)

Особи, зазначені у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону №1700

Коментар: тут усе без змін. Народні депутати України, судді, прокурори, депутати місцевих рад, державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування, посадові особи інших державних органів (у т. ч. – військових адміністрацій усіх рівнів) залишаються серед числа суб'єктів декларування.

1. Особи, зазначені у підпунктах **«а»** і **«в»** п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону №1700.

1. Особи, зазначені у підпунктах **«а»** і **«в»** – **«г»** п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону №1700.

Коментар: тут відбулася низка істотних змін.

По-перше, уточнено перелік посадових осіб юридичних осіб публічного права – тепер до цієї категорії віднесено, дійсно, топ-посадовців та усунуто будь-які суперечності з приводу того, а хто ж у державних чи комунальних підприємствах, установах та організаціях підпадає під дію антикорупційного законодавства. Це відбулося шляхом доповнення ч. 1 ст. 1 Закону №1700 абзацом дев'ятим, згідно з яким до переліку **посадових осіб юридичної особи публічного права** належать: голова та члени наглядової ради, ради директорів, виконавчого органу, комісії з припинення (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії), ліквідатор, керівник, заступник керівник, головний бухгалтер, корпоративний секретар такої юридичної особи, а також особи, які здійснюють повноваження одноосібного виконавчого органу, та їх заступники, голова та члени іншого органу управління юридичної особи (крім консультативного), якщо утворення такого органу передбачено законом або статутом юридичної особи.

По-друге, додано нових суб'єктів декларування, зокрема:

- 1) особовий склад штатних військово-лікарських комісій (п.п. «г» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону №1700);
- 2) голови та члени лікарсько-консультативних і медико-соціальних експертних комісій, а також голови, їх заступники, члени та секретарі позаштатних постійно діючих військово-лікарських і лікарсько-льотних комісій, які при цьому не є особами, зазначеними у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону №1700 (п.п. «г» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону №1700).

При цьому особи, вказані у п. 2 вище, **мають подати** у встановленому антикорупційним Законом порядку **декларацію** особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, **за минулий рік** протягом 10 календарних днів з дня включення до складу відповідної комісії (абз. 5 ч. 3 ст. 45 Закону №1700)

Змінено і сам перелік юридичних осіб публічного права, посадові особи яких підпадатимуть під вимоги антикорупційного фінансового контролю. Основний перелік залишився без змін. Законом №3384 ураховано як нові ризики виникнення корупції, так і особливості воєнного стану.

Так, **до переліку закладів охорони, посадовці яких мають подавати декларації, додано голів і членів лікарсько-консультативних комісій, медико-соціальних експертних комісій і військово-лікарських комісій.**

Не матимуть обов'язку подання декларацій і військовослужбовці військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за призовом осіб із числа резервістів в особливий період, військової служби за призовом осіб офіцерського складу. **Винятком із цього правила будуть** окремі категорії військовослужбовців, які:

1. Проходять військову службу на посадах міністрів, заступників міністрів, керівників центральних і місцевих органів виконавчої влади та їх заступників, на інших посадах в апаратах міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів системи правосуддя або які відряджені на такі посади;
2. Входять до складу військово-лікарських комісій, лікарсько-льотних комісій або відряджені до них;
3. Проходять службу у територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки або відряджені до них (крім осіб рядового складу підрозділів охорони відповідних центрів);
4. Здійснюють (беруть участь у здійсненні) підготовлення, організацію, проведення закупівель товарів, робіт та послуг відповідно до [Закону України](#) «Про оборонні закупівлі», [Закону України](#) «Про публічні закупівлі» або інших актів законодавства у сфері публічних (оборонних) закупівель, укладення договорів (контрактів), контроль за якістю товарів, робіт та послуг оборонного призначення, у тому числі:
 - уповноважені особи у розумінні [Закону України](#) «Про публічні закупівлі»;
 - особи, які входять до складу Міжвідомчої комісії щодо розгляду доцільності застосування процедури закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення у єдиного виконавця, якщо вартість закупівлі дорівнює або перевищує 200 мільйонів гривень;
 - особи, які входять до складу колегіального органу, що утворюється державним замовником відповідно до [Закону України](#) «Про оборонні закупівлі»;

Особи, які здійснюють контроль за якістю товарів, робіт і послуг оборонного призначення на всіх етапах їх розроблення, виробництва, модернізації, ремонту та утилізації.

Перелічені у таблиці вище особи підпадатимуть під дію фінансового контролю та будуть зобов'язані подати декларації у строки, визначені Законами №1700 та №3384, на загальних підставах.

ЩОДО ПОНЯТТЯ «ЧЛЕН СІМ'Ї» ДЛЯ ЦІЛЕЙ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Кардинально змінено підхід до визначення поняття «член сім'ї», яке має застосовуватися для цілей антикорупційного декларування. Це стосується осіб, які не є подружжям або неповнолітніми дітьми суб'єкта декларування.

Тепер такі особи вважаються членами сім'ї суб'єкта декларування, якщо такі особи спільно проживали із суб'єктом декларування станом на останній день звітного періоду (**за умови спільного проживання із суб'єктом декларування впродовж 30 календарних днів, що передували останньому дню звітного періоду**) або сукупно протягом не менше 183 днів протягом року, що передує року подання декларації. Тобто якщо спільне проживання виникло менше, ніж за місяць до останнього дня періоду декларування, особа не буде вважатися членом сім'ї суб'єкта декларування для цілей здійснення фінансового контролю.

ЩОДО ПОДАРУНКІВ І ВИТРАТ НА ВІДРЯДЖЕННЯ

По-перше, збільшено вартість подарунків, які можна отримувати у межах загальноновизнаного уявлення про гостинність. Так, вартість відповідного подарунку, що отримується одноразово, тепер може сягати **двох прожиткових мінімумів** (був один) для працевдатних осіб, встановлених на день прийняття подарунка, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує **чотирьох прожиткових мінімумів** (було два) для працевдатних осіб, встановлених на 1 січня року, в якому прийнято подарунки (зміни, внесені Законом №3384 до ч. 2 ст. 23 Закону №1700).

По-друге, нарешті питання видатків на відрядження спецсуб'єктів урегульовано безпосередньо у тексті Закону. Зокрема, ч. 2 ст. 23 Закону №1700 доповнено новим п. 3, згідно з яким передбачені цією частиною **обмеження щодо вартості подарунків не поширюються** на подарунки, які одержуються як відшкодування або покриття витрат на службове відрядження, якщо таке відшкодування або покриття витрат здійснюється за рахунок коштів державного чи місцевого бюджету, коштів міжнародних міжурядових організацій, коштів міжнародної технічної допомоги, а також коштів організатора (співорганізатора) заходу, для участі в якому особа перебуває у службовому відрядженні.

ЩОДО РІШЕНЬ, ПРИЙНЯТИХ В УМОВАХ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

Змінено ч. 4 ст. 23 Закону №1700, якою передбачені цивільно-правові наслідки прийняття суб'єктами, на які покладено функції держави або місцевого самоврядування, рішень в умовах конфлікту інтересів, обумовленого отриманням подарунку від особи, на користь якої прийняте таке рішення. Раніше ця норма була більш абстрактною, а можливість настання наслідків, передбачених ст. 67 (визнання рішень незаконними, а правочинів недійсними), – дещо спірною. Оновлена редакція ч. 4 ст. 23 Закону №1700 передбачає, що рішення, прийняті особою, зазначеною у пунктах 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали **протягом останніх трьох років** подарунків, вважаються такими, що прийняті в умовах реального конфлікту інтересів, і на такі рішення поширюються положення ст. 67 цього Закону.

ЩОДО ВНЕСЕННЯ ВИПРАВЛЕНЬ У ДЕКЛАРАЦІЮ

Тепер виправлену декларацію можна подавати протягом тридцяти днів, замість семи, встановлених старими правилами. Також кількість коригувань тепер не обмежена, у той час як раніше система допускала тільки 3 виправлення на одну декларацію.

Це загальне правило не поширюватиметься на випадки, коли суб'єкти декларування самостійно подали декларацію(ї) протягом періоду воєнного стану і до початку деклараційної кампанії з 12.10.2023. Такі особи мали звернутися до НАЗК із заявою про необхідність внесення інформації до 26.10.2023. Якщо така заява подана не була – суб'єкту декларування доведеться скористатися можливістю самостійного виявлення помилки із технічним повідомленням НАЗК про це (див. далі).

Уточнено і строки, протягом яких особа, яку притягнуто до відповідальності, має внести виправлення або подати неподану вчасно декларацію. По-перше, уточнено, що такий обов'язок виникає лише в особи, що притягнута до відповідальності за несвоєчасне подання декларації або за подання недостовірних відомостей на підставі рішення суду або НАЗК. По-друге, встановлено строк, протягом якого особа має подати декларацію чи внести достовірні відомості – 10 днів з моменту відповідного рішення. Очевидно, що йдеться про момент набрання чинності таким рішенням.

Також урегульовано ще один важливий момент, який до прийняття Закону №3384 визначався лише рекомендаціями НАЗК та правозастосовною практикою. Частина 4 ст. 45 Закону №1700 доповнено новим абзацом, згідно з яким у разі самостійного виявлення суб'єктом декларування у декларації недостовірних відомостей після спливу терміну для подання виправленої декларації, але до початку проведення НАЗК повної перевірки цієї декларації, суб'єкт декларування може звернутися до НАЗК з листом з поясненням причин, що призвели до внесення недостовірних відомостей та неподання виправленої декларації у зазначений термін, додавши підтвердні документи. Подані суб'єктом декларування таким чином відомості мають бути розглянуті агентством під час повної перевірки цієї декларації.

ЩОДО ОКРЕМИХ ОБ'ЄКТІВ ДЕКЛАРУВАННЯ

Почнемо зі змін, які будуть цікаві усім категоріям суб'єктів декларування.

Змінено перелік прав, інформація про які вказується у розділі декларації «Цінні папери»:

Попередня редакція Закону №1700

Цінні папери, у тому числі акції, облигації, чеки, сертифікати, векселі, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із відображенням відомостей **стосовно виду** цінного папера, його емітента, дати набуття цінних паперів у власність, **кількості та номінальної вартості цінних паперів**.

Чинна редакція Закону №1700 (оновлена Законом №3384)

Цінні папери, у тому числі акції, облигації, чеки, сертифікати, векселі, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, з відображенням відомостей **про вид** цінного папера, його емітента, дату набуття цінних паперів у власність, **їх загальну кількість та номінальну вартість одного цінного папера на дату набуття. У разі набуття прав на пакет цінних паперів одного виду та одного емітента внаслідок укладення суб'єктом декларування або членом його сім'ї кількох правочинів датою набуття є дата останнього такого правочину**.

У разі якщо цінні папери передані в управління іншій особі, щодо цієї особи також вказуються відомості, **зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті**, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців.

У разі якщо цінні папери передані в управління іншій особі, щодо цієї особи також зазначаються відомості, передбачені пунктом 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Дещо відкориговано і відомості про доходи суб'єкта декларування та членів його сім'ї:

Попередня редакція Закону №1700

Отримані доходи суб'єкта декларування або членів його сім'ї, у тому числі доходи у вигляді заробітної плати (грошового забезпечення), отримані як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, гонорари, дивіденди, проценти, роялті, страхові виплати, благодійна допомога, пенсія, доходи від відчуження цінних паперів та корпоративних прав, подарунки та інші доходи.

Такі відомості включають дані про вид доходу, джерело доходу та його розмір. Відомості щодо подарунка зазначаються лише у разі, якщо його вартість перевищує п'ять прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, а для подарунків у вигляді грошових коштів – якщо розмір таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, перевищує п'ять прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року.

Тобто у нових деклараціях має бути показано у розділі «Доходи» нові категорії, щодо яких раніше виникали питання. Зокрема, це стосується аліментів, соціальних виплат і субсидій, отриманих у грошовій формі.

Чинна редакція Закону №1700 (оновлена Законом №3384)

Отримані доходи суб'єкта декларування або членів його сім'ї, у тому числі доходи у вигляді заробітної плати (грошового забезпечення), отримані як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, гонорари, дивіденди, проценти, роялті, страхові виплати, **аліменти**, благодійна допомога, пенсія, доходи від відчуження цінних паперів та корпоративних прав, подарунки, **а також соціальні виплати та субсидії у разі виплати їх у грошовій формі та інші доходи.**

Такі відомості включають дані про вид доходу, джерело доходу та його розмір. Відомості щодо подарунка зазначаються лише у разі, якщо його вартість перевищує п'ять прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, а для подарунків у вигляді грошових коштів – якщо розмір таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, перевищує п'ять прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року. **Не підлягають декларуванню доходи у вигляді коштів, одержаних як відшкодування або покриття витрат на службове відрядження відповідно до [пункту 3 частини другої статті 23 цього Закону](#).**

Попередня редакція Закону №1700

Наявні у суб'єкта декларування або членів його сім'ї грошові активи, у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках або які зберігаються у банку, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам, а також активи у дорогоцінних (банківських) металах.

Відомості щодо грошових активів включають дані про вид, розмір та валюту активу, а також найменування та код Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України установи, в якій відкриті відповідні рахунки або до якої зроблені відповідні внески. Не підлягають декларуванню наявні грошові активи (у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам) та активи у дорогоцінних (банківських) металах, сукупна вартість яких не перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року.

**Чинна редакція Закону №1700
(оновлена Законом №3384)**

Наявні у суб'єкта декларування або членів його сім'ї грошові активи, у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках або які зберігаються у банку, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам, **поворотна фінансова допомога, надана третім особам, та кошти, які не сплачені третіми особами і строк сплати яких настав відповідно до умов правочину або рішення суду**, а також активи у дорогоцінних (банківських) металах.

Відомості щодо грошових активів включають дані про вид, розмір та валюту активу, а також найменування та код Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України установи, в якій відкриті відповідні рахунки або до якої зроблені відповідні внески. Не підлягають декларуванню наявні грошові активи (у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам, **поворотна фінансова допомога, надана третім особам, та кошти, які не сплачені третіми особами і строк сплати яких настав відповідно до умов правочину або рішення суду**) та активи у дорогоцінних (банківських) металах, якщо сукупна вартість всіх грошових активів не перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року.

Попередня редакція Закону №1700

Банківські та інші фінансові установи, у тому числі за кордоном, у яких у суб'єкта декларування або членів його сім'ї відкриті рахунки (незалежно від типу рахунку, а також рахунки, відкриті третіми особами на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї) або зберігаються кошти, інше майно. Такі відомості включають дані про тип та номер рахунку (крім номерів рахунків, на яких обліковуються некомпенсовані грошові заощадження громадян України в установах акціонерного товариства «Державний ощадний банк України», поміщені в період до 2 січня 1992 року в установи Ощадного банку СРСР, що діяли на території України), дані про банківську або іншу фінансову установу, осіб, які мають право розпоряджатися таким рахунком або мають доступ до індивідуального банківського сейфа, осіб, які відкрили рахунок на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї.

Ця новела, хоч і носить на перший погляд більше техніко-юридичний характер, прибирає давнє питання, чи треба відображувати некомпенсовані заощадження часів СРСР.

Не потрібно.

Ще одна новела, яка переводить сформований практикою підхід під законодавче регулювання, стосується відображення житла народного депутата України, за яке законом передбачено відповідну компенсацію. Зокрема, згідно з абз. 5 п. 2 ч. 1 ст. 46 Закону №1700 не підлягає декларуванню об'єкт нерухомості, який перебуває у народного депутата України в оренді або на іншому праві користування і витрати на оренду (винайм) якого компенсуються народному депутату України відповідно до [статті 35](#) Закону України «Про статус народного депутата України», за умови що площа такого об'єкта не перевищує 75 м².

Також ураховано реалії війни, у зв'язку із чим не підлягатимуть декларуванню засоби індивідуального захисту, дрони та їх аналоги з комплектуючими елементами, індивідуальні засоби спостереження та розвідки, оптико-електронні системи та вогнепальна зброя з комплектуючими документами, отримані військовослужбовцями під час дії правового режиму воєнного стану (абз. 2 Примітки до п. 3 ч. 1 ст. 46 Закону №1700).

**Чинна редакція Закону №1700
(оновлена Законом №3384)**

Банківські та інші фінансові установи, у тому числі за кордоном, в яких у суб'єкта декларування або членів його сім'ї відкриті рахунки (незалежно від типу рахунку, а також рахунки, відкриті третіми особами на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї, **крім рахунків, на яких обліковуються некомпенсовані грошові заощадження громадян України в установах акціонерного товариства «Державний ощадний банк України», поміщені в період до 2 січня 1992 року в установи Ощадного банку СРСР, що діяли на території України**) або зберігаються кошти, інше майно. Такі відомості включають дані про банківську або іншу фінансову установу, осіб, які мають право розпоряджатися принаймні одним таким рахунком або мають доступ до індивідуального банківського сейфа в такій установі, осіб, які відкрили принаймні один рахунок на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї в такій установі.

Попередня редакція Закону №1700

НАЗК **визначає** у формі декларації дані, що повинні зазначатися з метою ідентифікації фізичних або юридичних осіб, у тому числі іноземців, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб, а також об'єктів декларування, інформація щодо яких подається у декларації.

Чинна редакція Закону №1700 (оновлена Законом №3384)

НАЗК може додатково визначати у формі декларації дані, що повинні зазначатися з метою ідентифікації іноземців, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб, а також об'єктів декларування – **віртуальних активів**, інформація щодо яких подається у декларації.

Коментар

Тут зроблено певний крок до європейських стандартів, за якими певні обмеження прав визначаються виключно законами. Імператив, за яким НАЗК надавалися повноваження на визначення додаткових видів інформації у декларації, замінено правом НАЗК. Що стосується об'єктів декларування, то НАЗК матиме право на визначення додаткових даних у формах декларацій лише щодо віртуальних активів. А от щодо інших видів інформації про майно – обсяг декларування остаточно визначатиме лише закон. Така широка дискреція повноважень НАЗК щодо віртуальних активів, скоріше за все обумовлена тим, що Закон України від 17.02.2022 №2074-IX «Про віртуальні активи» у зв'язку із повномасштабною російською агресією не набув чинності і прив'язаний до змін, які мають бути визначені Податковим кодексом України.

Дані про об'єкт декларування, **що перебував** у володінні або користуванні суб'єкта декларування або членів його сім'ї, зазначаються в декларації, якщо такий об'єкт перебував у володінні або користуванні станом на останній день звітного періоду або протягом не менше половини днів протягом звітного періоду.

Дані про об'єкт декларування, що перебуває у володінні або користуванні суб'єкта декларування або членів його сім'ї, зазначаються в декларації, якщо такий об'єкт перебував у володінні або користуванні станом на останній день звітного періоду **(за умови що право володіння або користування виникло у суб'єкта декларування не менше ніж за 30 календарних днів, що передували останньому дню звітного періоду)** або протягом не менше половини днів протягом звітного періоду.

Норма відсутня

У декларації не зазначаються відомості про об'єкти декларування, які належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи спільну власність, якщо такі об'єкти в установленому законом порядку визнані знищеними внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України.

Важливо!

А ось відомості про об'єкти декларування, що знаходяться у власності третіх осіб, щодо яких суб'єкт декларування або член його сім'ї отримує чи має право на отримання доходу від такого об'єкта або може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти щодо такого об'єкта дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ним, зазначаються за старими правилами – якщо є відповідний вплив на останній день звітного періоду або протягом не менше половини днів протягом звітного періоду (див. абз. 2 ч. 3 ст. 46 Закону №1700).

ЩОДО СТАТУСУ ІНФОРМАЦІЇ, ЯКА ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ У ДЕКЛАРАЦІЯХ

Нарешті у Законі №1700 закріплено норму, згідно з якою відомості з інформаційно-телекомунікаційних і довідкових систем, реєстрів, банків даних, доступ до яких забезпечено Національним агентством, занесені до декларації, вважаються достовірними і не потребують додаткового підтвердження первинними документами з урахуванням вимог [частини другої](#) статті 19 Закону України «Про публічні електронні реєстри».

Це правило не буде діяти у випадках, коли у визначеному законом порядку буде встановлено недостовірність інформації, включеної до такої системи, реєстру, банку даних, а також на випадки, якщо законом або іншим актом законодавства, що регулює питання функціонування такої системи, реєстру, банку даних, не передбачено офіційний статус наявної у ній інформації.

Також ст. 46 Закону №1700 доповнено нормою, згідно з якою відомості про об'єкти декларування, відображені бодай у одному з розділів декларації, вважаються такими, що зазначені у декларації. Ця новела дозволить уникнути випадків притягнення до відповідальності за формальними ознаками, коли суб'єкт декларування просто через логічну чи технічну помилку не зазначав у декількох розділах декларації інформацію, що передбачає дублювання у різному статусі. Наприклад, у розділі «Доходи» показував придбання дорогоцінного майна, а у розділі про «істотні правочини» забував це показати. Тепер такі помилки не будуть кваліфікуватися як неподання чи подання завідомо недостовірних відомостей.

ЩОДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО МІСЦЕ ФАКТИЧНОГО ПРОЖИВАННЯ

Єдиний тип інформації, який треба буде заповнювати по кілька разів під ризиком бути притягнутим до відповідальності, навіть за умови дублювання інформації, стосується відомостей про зареєстроване місце проживання, а також місце фактичного проживання або поштову адресу, на яку НАЗК може надсилати кореспонденцію. Така інформація не вважатиметься зазначенням відомостей про об'єкти декларування зі зрозумілих причин – ці розділи декларації не відображують цивільно-правові зв'язки із суб'єктом декларування.

Однак на період воєнного стану суб'єкти декларування, які підпадають під дію [статті 5, частині першій](#) статті 6 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» (крім Голови Верховної Ради України, його Першого заступника і заступника), матимуть право не зазначати в декларації відомості, передбачені пунктами 2, 2⁻¹ ч. 1 ст. 46 Закону №1700 щодо об'єкта, що є місцем їх фактичного проживання та/або місцем фактичного проживання членів їх сім'ї, а також відомості про місце фактичного проживання або поштову адресу, на яку суб'єкту декларування НАЗК може бути надіслано кореспонденцію.

Всі решта суб'єктів декларування на період воєнного стану можуть скористатися правом не зазначати в декларації відомості про місцезнаходження (крім країни та регіону або іншої адміністративно-територіальної одиниці найвищого рівня, за наявності) одного об'єкта, передбаченого пунктами 2, 2⁻¹ частини першої статті 46 цього Закону, що розташований за межами України та є місцем фактичного проживання члена сім'ї суб'єкта декларування.

Ці відомості потрібно буде уточнити у декларації не пізніше 90 днів з дня припинення або скасування воєнного стану.

ЩОДО ПЕРЕВІРКИ ДЕКЛАРАЦІЙ ТА МОНІТОРИНГУ СПОСОБУ ЖИТТЯ

Статтю 51-1 Закону №1700 доповнено новою частиною 7, згідно з якою під час проведення повної перевірки декларації НАЗК не здійснює перевірку підстав набуття об'єктів нерухомості і транспортних засобів, набутих суб'єктом декларування або членом його сім'ї у власність до дня обрання (призначення) особи на посаду, у зв'язку з перебуванням на якій в особи вперше виник обов'язок подання декларацій. Поки що не зрозуміло, як ця норма діятиме на практиці, однак, очевидно, що вона відкриває додаткові можливості для захисту інтересів суб'єктів декларування.

Цікаві новели внесено і у ч. 1 ст. 51-3 Закону №1700, якою визначається предмет повної перевірки декларацій. Сам предмет не змінився, а ось підходить до моніторингу та обсягів перевірок зазнали істотних змін.

Попередня редакція Закону №1700

Повна перевірка декларації полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірці на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення чи необґрунтованості активів і може здійснюватися у період здійснення суб'єктом декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також протягом трьох років після припинення такої діяльності.

Обов'язковій повній перевірці підлягають декларації службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, перелік яких затверджується НАЗК.

Обов'язковій повній перевірці також підлягають декларації, подані іншими суб'єктами декларування, у разі виявлення у них невідповідностей за результатами логічного та арифметичного контролю.

НАЗК визначає порядок відбору декларацій для проведення **обов'язкової повної** перевірки та черговість такої перевірки на підставі оцінки ризиків, а також порядок автоматизованого розподілу обов'язків з проведення повної перевірки між уповноваженими особами агентства.

Чинна редакція Закону №1700 (оновлена Законом №3384)

Повна перевірка декларації полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірці на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення чи необґрунтованості активів і може проводитися у період здійснення суб'єктом декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також протягом трьох років після припинення такої діяльностію

Повній перевірці підлягають декларації службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, перелік яких затверджується НАЗК.

Повній перевірці також підлягають декларації, подані іншими суб'єктами декларування, у разі виявлення в них невідповідностей за результатами логічного та арифметичного контролю.

НАЗК визначає порядок відбору декларацій для проведення **повної** перевірки та черговість такої перевірки на підставі оцінки ризиків, а також порядок автоматизованого розподілу обов'язків з проведення повної перевірки між уповноваженими особами агентства.

У ч. 4 ст. 51-3 Закону №1700 тепер закріплено, що суб'єкт декларування має право ознайомитися з усіма матеріалами повної перевірки щодо себе за результатами її проведення. Копії матеріалів повної перевірки надаються НАЗК на письмовий запит суб'єкта декларування протягом семи робочих днів з дня його отримання.

А у новій ч. 5 ст. 51-3 Закону №1700 передбачено, що відомості з попередніх періодів декларування, які вже перевірені НАЗК, і щодо яких порушень не виявлено, не можуть бути предметом повторної перевірки.

Змінено і редакцію ч. 4 ст. 51-4 Закону №1700. Тепер встановлення невідповідності способу життя суб'єкта декларування задекларованим доходам, встановлення під час моніторингу способу життя, не є підставою для здійснення повної перевірки декларації особи. Також у Законі закріплено норму, згідно з якою НАЗК зобов'язаний повідомити суб'єкту декларування про результати здійсненого щодо нього моніторингу способу життя протягом п'яти днів з дня його завершення.

ЩОДО ВІДКРИТТЯ ВАЛЮТНИХ РАХУНКІВ ТА ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО СУТТЄВІ ЗМІНИ У МАЙНОВОМУ СТАНІ

Усі суб'єкти декларування звільняються від обов'язку подання повідомлень про відкриття рахунків у іноземній валюті у банках-нерезидентах та повідомлень про суттєві зміни у майновому стані, підстави для подання яких виникли під час дії правового режиму воєнного стану, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №2102-ІХ, до дня набрання чинності Законом №3384.

Суб'єктів декларування, для яких обов'язок щодо відновлення декларування виникне не одразу після введення у дію Закону №3384 (див. ч.ч. 7-14 ст. 45 Закону №1700), не будуть зобов'язані подавати повідомлення про істотні зміни у майновому стані, якщо такі зміни виникатимуть у них до моменту, коли вони будуть зобов'язані повернутися до декларування.

Для повідомлення інформації про відкриття валютних рахунків в установі банку-нерезидента з 12.10.2023 встановлено більш тривалий строк – двадцять днів, замість десяти.

ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ СПЕЦПЕРЕВІРОК

Усі особи, призначені на публічні посади без проведення спеціальних перевірок відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», мають подати документи, необхідні для організації перевірок, у строк до 31.01.2024.

Підставами для винятку з цього правила будуть:

- 1) розташування органу, який відповідає за організацію спеціальної перевірки або перевірки, передбаченої [Законом України](#) «Про очищення влади», на територіях, на яких ведуться активні бойові дії, або на тимчасово окупованих територіях України, перелік яких визначається в установленому законодавством порядку;
- 2) виконання особами, які призначені на відповідну посаду у період дії воєнного стану, завдань в інтересах національної безпеки і оборони України, безпосередньої участі у веденні воєнних (бойових) дій, перебування у районі проведення воєнних (бойових) дій та отримання додаткової винагороди, призначеної для військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, поліцейських на період дії воєнного стану, та/або на тимчасово окупованій території України.

Щодо таких осіб спеціальні перевірки будуть проводитися протягом 90 календарних днів з дня припинення зазначених обставин.

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

2023